

Boersma, F. 2007. Conservation and restoration. Unravelling Textiles. Archetype Publication, 131-136.

Konservasyon ve restorasyon

1. Konservasyonun tarihçesi

Restorasyon, onarım, aktif ve pasif konservasyon, önleyici konservasyon ve koruma, kültürel mülkiyetin korunmasını tanımlamak için kullanılan terimlerden sadece birkaçıdır. Bu bölümde, bu terminolojiye ve tekstil konservatörünü, koleksiyon sahiplerine (örneğin koleksiyon yöneticisi, küratör, depo sorumlusu vb.) koleksiyon sahipleri tarafından hangi görevlerin gerçekleştirilebileceğine dair tavsiyeler ile ne zaman bir konservatörün uzmanlığına başvurmak zorunda kalabileceklerine açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

Yukarıda belirtilen terimleri açıklığa kavuşturmak için, kültürel tekstil mirasımızın muhafaza edilmesine dair tarihçemize bakmak faydalı olacaktır. Tekstiller tarihi, sanatsal, ekonomik, kültürel, sosyal, dini ve duygusal nedenlerle saklanmaktadır. Bunlar genellikle ekonomik veya uygulama sebepleriyle bir sahibinden diğerine geçer. Avrupa mahkemelerinde, bir dizi goblen sadece bir ailede nesilden nesile miras olarak geçmemekte, aynı zamanda savaş ganimeti olarak da el değiştirebilmektedir. Bazı münferit tekstiller dünya çapında ünlü olmuştur; Bayeux goblenleri ve yurtdışındaki Turinler; kendisi çocukken büyük büyükbüyükannesinin elinden çıkan örnekler gibi tekstiller manevi değeri için saklanmıştır. Etnografik tekstiller genellikle zamanın kolonilerinden veya kendi ülkelerinde farklı kültürlerin merak uyandıran örnekleri olarak izole topluluklardan elde edilmiştir.

Birçok tekstil objesine gelecek nesiller için onları korumak üzere büyük bir özenle muamele edilmiştir. Bununla birlikte, "bakım" kelimesinin anlamı zamanla değişmiştir. Tarihsel olarak, hasarlı tekstillerin iyileştirilme işlemi büyük beceri örneği sergilenerek deliklerin ve yıpranmış alanların örülmesi sayesinde gerçekleştirilmiştir. Hasarlı alanlar kesilmiş ve yenilenmiştir. Genel olarak, bu iyileştirme işleminin amacı, nesnenin tekrar kullanılabilmesi için mevcut hasarı onarmaktır. Terziler ve goblen dokumacılar gibi profesyonel ustalar da tekstil ürünlerinin bakımında yer almasına rağmen, onarım işi genellikle evlerde gerçekleştirilirdi.

14. yüzyıl kaynakları goblen bakım çalışmalarının bazen ünlü goblen atölyeleri tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. 15. yüzyıl kayıtlarından öğrenildiği üzere Burgundy Dükleri, halılarını bakım için Brüksel'deki atölyelere getirmiş (Hefford 1971: 57). Mevcut kaynaklara göre sürekli kullanılan halıların 20-30 yılda bir temizlendiği ve tamir edildiği sonucu çıkarılabilmektedir. (Hutchison 1990: 10)

19. yüzyılda; bu süreç değişiklik göstermiş ve tekstilde bakım çalışmaları antika satıcıları ve amatörleri tarafından giderek daha fazla gerçekleştirilir olmuştur. Sanayi Devriminin bir sonucu olarak, profesyonel ustaların hizmetleri yavaş yavaş ortadan kayboldu ve “restoratör” olarak yeni bir meslek ortaya çıktı. Restoratör esas olarak bir nesnenin görünümü ile uğraşmakta olup bunu orijinal haline geri döndürmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, hem geleneksel beceri hem de zanaatkârlık devre dışı bırakıldı. Goblenleri, kilimleri restore etmek için hasarlı alanlar kesildi ve aynı veya benzer bir goblenin, kilimin parçalarıyla değiştirildi. Kumaş döşemeli sandalyeler iyileştirildiğinde sıklıkla döşemenin tamamı değiştirilmektedir. Tarihi tekstillere yeniden kullanılabilir şekilde işleme tabi tutulmaktadır. Şekilleri ve boyutları, özellikle bu sanat ve antika ticareti açısından önemli boyutta kar getirecek ise uyarlanabilmektedir. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında kazılardan çıkan önemli miktarda arkeolojik parça kasıtlı olarak parçalara bölünmüştür. Örneğin, dekoratif şeritler ve amblemler, kostümün geri kalanının ilgi çekici olmaması sebebi ile Kıpti elbiselerinden kesilmiştir. Büyük Peru’ya ait tekstiller de daha büyük finansal kazanç için münferit olarak satılmak üzere daha küçük parçalara kesilmiştir.

Bu süre zarfında, tekstil ürünlerinin depolandığı ve sergilendiği çevresel koşullara az dikkat edilmiştir. Restorasyonda kullanılan malzemelerin dayanıklılığı için herhangi bir gereklilik öngörülmemiştir. 20. yüzyılın başlarında, iplik gibi tekstil ürünlerinin restorasyonuna dair malzemeler o zamanlar çok zayıf ışık haslığına sahip olan sentetik boyalarla boyanmıştır. Bu malzemelerle yapılan restorasyonlar hızla solmuş ve renksizleşmiştir ve bunlardaki bozulma günümüzde açıkça görülmektedir (Resim 102).

İkinci Dünya Savaşı, Avrupa’da konservasyona yönelik tutumu değiştirmiştir. Hollanda’da birçok kültürel hazine müzelerden çıkarılmış ve savaş sırasında korunmak üzere sığınaklarda saklanmıştır. Barış zamanına dönüldüğünden bunlar geri getirildiklerinde, birçoğu, özellikle halılar, bayraklar ve flamalar gibi parçalar, acınacak bir durumdaydı (depolama süresinden kaynaklanmasına gerek yoktur). Durumları o kadar zayıftı ki, uygun tedaviler uygun görülmedi ve daha uygun çözümler aramaya başlandı. Savaş sonrası dönem de yeni bir etik ortaya çıktı: herhangi bir tedavinin bir nesnenin tarihi ve estetik bütünlüğüne saygı göstermesi kavramı. Bu yeni yöntemleri eski “restorasyon” fikrinden ayırmak için “koruma” terimi üretildi. Tedavinin bir nesnenin durumunu stabilize etmeyi amaçlaması gerektiğini ve doğal bozulmayı geciktirmek için alınabilecek önlemleri içerdiğini belirtti. Bir koruma tedavisi artık sadece bir nesnenin görünümünü iyileştirmek değil - zararlı kirlerin giderilmesi, gevşek ve ayırık parçaların yeniden düzenlenmesi ve istenmeyen kırışmanın gevşetilmesi tekstili daha “okunabilir” hale getirebilir. Yapılan herhangi bir tedavi geri dönüşümlü olmalıdır.

1950'lerde ve 1960'larda Hollanda tekstil korumasının daha da geliştirilmesinde aktif bir rol oynadı. Bu, ülkenin tekstil kültürel mirasının genel olarak kötü durumu tarafından teşvik edildi. 1955'teki şu tercüme edilmiş alıntı, zor durumu açıkça tanımlamaktadır:

[Hollanda'da] birçok müzede, her türlü etki nedeniyle ciddi şekilde hasar görmüş veya sağlamlığını yitirmiş tarihi ve estetik değere sahip tekstil parçaları bulunmaktadır. Bu tekstiller genellikle daha fazla hasara neden olma korkusu nedeniyle sergilenmemekte olup genellikle depoda saklanırlar ve bunlara burada sadece üzerinde çalışma yapanlar erişebilirler. Dezavantajı sadece birkaç kişi tarafından görülebiliyor olmasıdır. Ağır hasarlı parçalar (elyafların mekanik mukavemetinin, fragmanların sürekli olarak kaybedilebilecek ölçüde azaldığı), en dikkatli şekilde muamele edilse bile bundan zarar görebilirler. Buna ilaveten çoğu - özellikle küçük müzeler, uygun depolama alanı oluşturmak için yeterli alana veya finansmana sahip değildirler ve bunun sonucunda depolanan nesnelerin korunması daha da tehlikeye girer. (Sieders ve ark. 1955: 1)

1953 yılında, Hollanda'da Delft Teknik Üniversitesi Tekstil Tekniği ve Elyaf Teknolojisi Laboratuvarında eski, son derece kırılğan tekstiller için yeni koruma yöntemlerinin geliştirilmesi üzerine bir araştırma başlatılmıştır. Başlangıçta bu proje genellikle ipekten yapılmış ve genellikle çok kötü durumda olan bayrakların ve flamaların korunmasına odaklanmıştır. Bu araştırmanın amacı sentetik polimerler kullanılarak modern koruma yöntemlerinin geliştirilmesidir. 1960'larda eski Merkez Araştırma Laboratuvarının da (şimdiki Hollanda Kültürel Miras Enstitüsü) yer aldığı bu araştırma projesi, tekstil korumasında sentetik yapıştırıcıların kullanımının geliştirilmesine yol açmıştır (Boersma 1992).

1980'lerde, bir nesneyi "korumanın" yeterli olmadığına dair gelişen farkındalık sayesinde "Konservasyon" terimini daha da hassaslaştırmanın gerekli olduğu kanıtlanmıştır. Korunmuş bir nesne iyileştirme işlemine tabi tutulduktan sonra dengesiz bir iklim ortamına yerleştirildiğinde, tüm koruma çalışmaları boşa gidebilir. Sonuç olarak, aktif konservasyon ve pasif konservasyon terimleri ortaya atılmıştır. Aktif konservasyon, temizlik ve destekleme gibi doğrudan nesneye yapılan iyileştirme işlemlerine karşılık gelmektedir. Pasif konservasyon ise örneğin RH ve sıcaklığı dengelemek gibi yalnızca bir nesnenin çevre koşullarının iyileştirilmesini amaçlamakta değil, aynı zamanda depolama ve sergilenme esnasında da koruma sınıfı malzemelerin kullanımını da amaçlamaktadır.

2. Terminoloji

1990'larda uluslararası mesleki literatürde pasif konservasyon yerine "koruma" veya "önleyici konservasyon" terimleri giderek daha fazla kullanılmaya başlamıştır. Terminolojideki bu değişim, tüm

koleksiyonların muhafaza koşulları konusunda daha fazla ve tek tek nesnelerin korunmasına daha az zaman ve fon harcamasına yönelik genel bir eğilim ile çakışmıştır. Diplomatik biçimde aktarmak istenilirse, "pasif" terimi, olumsuzluğu işaret ettiği için iyi bir seçim değildir. Bu, özellikle finansman bulunması gerektiğinde çok faydalı olmamaktadır! Bu yeni bin yılın başında artık terminolojiyi bir kez daha tanımlamanın zamanı gelmiştir.

Restorasyon

Bu, ön araştırmaların da eşlik ettiği ve hasarlı veya kısmen zayı olan bir nesneyi önceden tanımlanmış (orijinal) bir duruma geri getirilmesini sağlayan iyileştirme işlemlerini kapsar. Restorasyonun amacı, nesneyi orijinal işlevinin gerek sergileme gerekse araştırma amacıyla hem estetik hem de yapısal olarak eski haline getirileceği şekilde geri döndürmektir. Restorasyon materyalin orijinal tutarı kadar masraf çıkartabilir.

Konservasyon

Bu, nesnenin durumunu takviye etmeyi ve yakın gelecekte oluşabilecek hasarlardan kaçınmayı amaçlayan tüm önlemler ve iyileştirme işlemleri dizisidir. Burada amaç, bir nesnenin gereksiz yere bozulmasını önlemek, böylece araştırmaya veya sergilenmeye açık kalmasını sağlamaktır. Herhangi bir iyileştirme işlemi, bir nesnenin tarihi ve sanatsal bütünlüğüne saygı göstermeli ve bu nedenle mümkün olduğu kadar az sürelerle açık tutulmalıdır. Bir nesnenin görünümü, zararlı kir ve kirlerin giderilmesinden ve gevşek ve ayrıık parçaların yeniden düzenlenmesinden veya istenmeyen kırışmanın gevşemesinden kaynaklı olarak çeşitli nedenlerle sonradan değişebilir. Hasar, nesneye doğrudan müdahale etmeyen kamuflaj teknikleri kullanılarak maskelenebilir. Tüm iyileştirici işlemler mümkün olduğunca geri çevrilebilir olmalıdır. Konservasyonu önleyici konservasyondan ayırt etmek için bazen bu iyileştirici konservasyon terimi ile adlandırılır.

Önleyici konservasyon

Bu, nesnelere depolamak ve sergilemek için optimum bir ortam yaratmayı amaçlayan, nesnelere doğal bozulmasını önlemeye veya geciktirmeye yönelik önlemleri ve iyileştirme işlemlerini kapsamaktadır. Bunlar iklim kontrolü (sıcaklık ve bağıl nem), ışık kontrolü, çevre kirliliğinin kontrolü, haşere yönetimi, yangın ve hırsızlığın önlenmesi ve depolama, nakliye ve teşhir alanlarında uygun malzemelerin kullanımının yanı sıra vandalizme, kazalara, teknik arızalara ve afetlere karşı korumayı içermektedir.

3. Tekstil konservatörü

Bir konservatör, nesnelere üzerinde konservasyon işlemleri yürütmekten ve kültürel mirası korumak için önlemler almaktan sorumludur. Birçok ülkede, özellikle kuzeybatı Avrupa'da, bu kişiler hala restoratör olarak bilinmektedir. Bu ülkelerde, iş olarak "konservatör" bir müzedeki bilimsel araştırmacının mesleğini veya koleksiyonun koruyucusunu - genellikle (sanat) tarihçisini tanımlamak için kullanılmaktadır. İngiltere'de saklayan veya muhafız da küratör olarak bilinmektedir. Aynı pozisyon için bu farklı isimler bazen karışıklığa ve yanlış anlamalara neden olabilmektedir.

3.1 Etik kuralları

Profesyonel bir konservatör etik konservasyon kurallarının farkında olmalıdır. Profesyonel kuruluş tarafından oluşturulan ve uluslararası olarak tanınan ve daha önce Birleşik Krallık Koruma Enstitüsü [UKIC] olarak bilinen Koruma Enstitüsü [ICON], Amerikan Koruma Enstitüsü [AIC] ve önceden VeRes olarak bilinen Hollanda'daki De Vereniging Restauratoren Nederland, konservatörlerin kendi yöntem ve ilkelerini genel kabul görmüş standartlara göre ölçebilecekleri bir çerçeve sunmaktadır. Konservatörler iyileştirme işlemi uyguladıkları nesnelere sorumludurlar. Bu sorumluluk, nesnenin bütünlüğüne saygı gösterilmesiyle ifade edilir. Orijinal materyali ve bilgileri mümkün olduğunca korumaya çalışmak konservatörün sorumluluğundadır. Tekstilin korunması durumunda, bu örneğin, işlem için kesinlikle gerekli olmadıkça orijinal dikişlerin sökülmemesi gerektiği anlamına gelir - bu ki durumda orijinal yapı dikkatle belgelenmelidir. Etik kurallar, konservatörün koruma tekniklerindeki en son gelişmeleri takip etmesini gerektirmektedir.

Teoride, her tür iyileştirme işlemi geri çevrilebilirlik ilkesi göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir. Uygulamada ise bu her zaman başarılamamaktadır. Örneğin, tekstil ürünlerinin ıslak temizliği geri dönüşü olmayan bir işlemdir - lifler şişer, kir çıkarılır ve tekstil yeniden şekillendirilir. Bazı iyileştirme işlemlerinin bir nesnenin uzun süreli korunmasına yönelik faydaları, geri çevrilebilirlik argümanına ağır basabilir. Konservatörler yaptıkları iyileştirme işlemleri kapsamında kısıtlamalar uygulamalı ve sadece bir nesnenin devam eden varlığı için gerekli olan iyileştirme işlemlerini kullanmalıdır. Çalışmayı başlatan kişi, taviz verme konusunda ısrar ederek gerekli iyileştirme işlemlerini tehlikeye atmamalıdır.

3.2 Konservasyon işlerinin dışarıya verilmesi

Batı dünyasında bütçe kesintileri bir yaşam biçimidir ve birçok kuruluş istihdam ettikleri konservatörlerin sayısını azaltmak zorunda kalmaktadır. Koleksiyonlar gittikçe daha fazla serbest meslek sahibi konservatöre veya koruma stüdyosuna bağlı hale gelmektedir. Konservatörler genellikle uygulama kurallarına sahip mesleki organizasyonlar oluşturmak üzere bir araya gelirler ve

bazı ülkelerde belirli düzeyde profesyonellik seviyesinin garanti altına alınmasını amaçlayan akreditasyon sistemleri mevcuttur.

Pek çok konservatör, yapılacak iş için tahmini bir ücret belirleyecektir. Bu durumda, müşteri, nesnelere ve mevcut durumuna dair açıklamanın ve korumaya yönelik iyileştirme çalışmalarının ayrıntılarının bulunduğu düzgün biçimde hazırlanmış bir teklif ile işi tamamlamak için gereken zaman ve maliyetlerin bir tahminini içeren bir rapor almalıdır.

Durumunun incelenmesinin gerçekleştirilmesinde erişim zorluğu yaşanabilir. Nesne tekstil parçasının tam durumunu tespit etmeyi zorlaştıracak biçimde halen monte edilmiş durumda olabilir (duvara asılı olanlar gibi). Nesnenin bir kısmı inceleme sırasında görünmeyebilir, örneğin; astarlı nesnelere. Diğer durumlarda, en uygun iyileştirme uygulamasının şeklini seçmek için testler yapılması gerekli olacaktır. Konservatör, konservasyon teklifinde, iyileştirme uygulamasının ve/veya tahmini çalışma saatlerinin bu tür olasılıkları kapsayacak şekilde ayarlanması gerekebileceğini açıkça belirtmelidir.

Tahmini olarak sunulan teklifin bir yıl içinde kabul edilmemesi halinde, konservatör sabit durumda kalmayan nesnenin durumunun daha da kötüleşmiş olması mümkün olduğundan yeni bir tahmini teklifte bulunmayı önerebilir. İyileştirme işleminden sonra sunum amaçları genellikle müşteri ile istişare edilerek belirlenmektedir.

Büyük ölçekli projeler için, birden fazla konservatör veya stüdyodan (ihale) tahmini teklif talep edilebilir. Bu durum, iyileştirme işlemlerinin nesne için en uygunu olup olmadığına bakılmaksızın, müşterinin en düşük teklifi kabul etmesine neden olabilir. Bu nedenle, iyileştirme işlemlerine dair tekliflerin tahmini meblağından ve en uygun teklife dayalı olarak seçilmesinden ayrı bir ihale sisteminin kullanılması tercih edilir. Bu tahmini teklif meblağı mevcut bütçeye karşılık geliyorsa, kabul edilmelidir. Bununla birlikte, durum böyle değilse, tahmini teklifin gerçekçi olup olmadığı konusunda uzman tavsiyesi alınmalıdır. Eğer öyleyse, mevcut bütçenin ayarlanması gerekebilir.

Bir konservatör bir göreve başlamadan önce, iyileştirme işlemlerine dair teklifinin ve verdiği tahmini meblağın müşteri tarafından yazılı olarak kabul edilmesi esastır. Konservatör her zaman nesneyi fotoğraflayarak ve belgeleyerek işe başlayacaktır. Müşteri elbette fotoğrafların ve belgelerin kopyalarını isteyebilir. İyileştirme işlemleri sırasında, konservatör genellikle belirli bir iyileştirme işlemini belgelemek için dikişler gibi orijinal yapıların geri döndürülmesi gerektiğinde daha fazla fotoğraf çekecektir. Konservasyon çalışmaları tamamlandığında, konservatör aşağıdaki bilgileri içermesi gereken bir rapor sunacaktır:

- Nesnenin kayıt numarası
- Müşterinin irtibat ayrıntıları

- Konservatörün irtibat ayrıntıları
- İyileştirme işlemi tarihi
- Nesnenin tanımı
- Önceki kontrollerin ve iyileştirme işlemi raporlarının özeti (uygulanabilir ise)
- İyileştirme işleminin amacı
- Nesnenin fotoğrafları (müşteri talep ederse)
- Çizim veya şemalar gibi diğer dokümantasyonlar
- Gerçekleştirilen iyileştirme işlemi (yapılan değişikliklerin yapısı ve boyutları)
- Kullanılan malzemeler ve bunların kompozisyonu
- Nesnenin taşınması ile ilgili öneriler ve önleyici konservasyona dair kılavuzlar
- Periyodik kontrollere dair tavsiyeler (değer takdiri)
- Çalışılan saat ve ayrıntılı maliyet

4. Görevlerin tanımlanması

Bir tekstil koleksiyonunu saklayan kişi tarafından öncelikle önleyici konservasyon işleri olmak üzere ktuların hazırlanması, kaplama örtüsü asıları ve toz koruyucuların hazırlanması gibi birçok görev yürütülebilir. Diğer daha çok nesnelerin taşınmasına yönelik olan görevler yani sarma [bakınız bölüm 6.3.1] ve kayıt numarasının iliştilmesi [bakınız 11.5.3] de aynı zamanda konservatörün yardımcısı/koleksiyon yönetimi asistanı tarafından yürütülebilir ancak eğer herhangi bir şüphe söz konusu ise, tekstil konservatörünün tavsiyesi alınmalıdır.

Konservasyon iyileştirme işlemlerine dair görevler – temizleme, destekleme ve hasarların kamufleji vs. profesyonel tekstil konservatörlerine verilmelidir. Konservasyonla ilgili bazı iyileştirme işlemlerinin bir kısmı ise aynı zamanda eğitilmiş konservasyon asistanları / koleksiyon yönetimi asistanları tarafından yürütülebilir (bir tekstil konservatörünün denetiminde), örneğin; tozun kaldırılması, tekstilin düzlenmesi için bir kitap veya kablo tutturucu eklenmesi veya bir tekstilin kumaşla kaplı bir panoya montajı gibi. Bu konservasyon iyileştirme işlemleri aynı zamanda doğru şekilde gerçekleştirilmediğinde ciddi hasarlara sebebiyet verebilirler. Bu nedenle asistanların önemli konuların ele alındığı [tarihi] tekstil ürünlerinin korunmasına yönelik ders almış olmaları gereklidir.

4.1 Tekstillerin mekanik temizliği

Tekstillerin temizliği ile ilgili üç yöntem bulunmaktadır: Mekanik, kimyasal (solvent kullanarak) ve ıslak temizlik. Tozun kaldırılması tekstil kolleksiyonlarını saklayanlar tarafından

yürütülebilecek mekanik bir iyileştirme işlemidir ancak bunlar uygun biçimde eğitim almış olmalı ve bir tekstil konservatörünün denetiminde bu işleri gerçekleştirmelidirler. Bunun sebebi gayet basittir: bahis konusu iyileştirme işlemlerinin doğru biçimde gerçekleştirilmemesi halinde nesnelere önemli düzeyde zarar verilmesi mümkündür.

“Toz” nedir? Toz havadan kalıcı olarak nesnenin içerisine nüfuz eden istenmeyen maddeler olarak tanımlanabilir. Bu kum taneciklerini, lifleri, cilt döküntülerini, örümcek ağlarını, polenleri, yanma kalıntılarını [is], vs. içerirler. Higroskopik olması ve genellikle asidik olması sebebiyle toz tekstillere birçok çeşitli şekilde zarar verebilir. Havadaki nem emildiğinde meydana gelen zararlı asitler kimyasal bozunmaya sebep olabilir. Toz partikülleri mikroskop altında incelendiğinde, keskin kenarlar gözlemlenebilir. Bu küçük ama keskin toz partikülleri tekstilde lifler ve iplikler arasında hareket ettiklerinden mekanik hasara sebebiyet verirler ki bu proses tekstil taşındığında daha da artar. Tozlu tekstiller haşarat için çok cazip olup mantarların büyümesi için yeterli içeriğe sahiptirler (biyolojik hasar).

Toz ile kirin birbirinden ayırt edilmesi zordur. Kirli tekstil parçaları için zararlı olsa da çıkartılması tanımı açısından gerekli olmayabilir- esasen, bir nesnenin yorumlanması açısından çok önemli olabilir. Örneğin bir Birinci Dünya Savaşında bir askerin siperlerde yıpranmış üniforması hala kirli ise çok daha fazla hikaye anlatmaktadır. Orta doğudaki bir göçebe kavmin deve heybesi hala yağlı ve yıkanmamış yün kokuyorsa daha fazla çağrışım yapmaya müsaittir. BU nedenle önemli bir sorunun sorulması gerekir: bu tip nesnelere tozsuz korunması gerekiyorsa, “istenilen” bazı özelliklerinin de ortadan kaldırılma riskinin olup olmadığı?

Tozun ve istenmeyen kirlerin tekstilden temizlenmesi basit bir iş değildir ve uygunsuz yöntemlerin ve aletlerin kullanımı önemli ve geri döndürülemez hasarlar meydana getirebilir. Mekanik temizlemede kullanılan farklı tekniklerin kısa bir tanımı ekte verilmiştir.

İdeal olan çözümde, tozun nesnelere üzerine çökmesine izin verilmemelidir ancak bu maalesef her zaman mümkün değildir, özellikle tarihi iç mekân nesnelere. Nesneye nüfuz edecek toz miktarının azaltmak için uygulanabilecek çeşitli önlemler mevcuttur. Binanın girişinde hava kilitleri ve toz kapanı matlar kullanılabilir ve bunlar ziyaretçiler tarafından sokaktan getirilen kirin miktarını bir nebze azaltacaktır. Nesnelere kamusal alandan mümkün olduğunca uzağa yerleştirilmesi de toz seviyelerinin düşürülmesine yardımcı olacaktır. (Lloyd 2002). Sergi alanlarının temizliği kolay olmalıdır ve bu da düzenli olarak yürütülmelidir [temizliğin sıklığı ziyaretçi sayısına bağlıdır].

Aşağıdaki tekstil nesnelere tozu kalifiye olmayan personel tarafından asla alınmamalıdır:

- Bir çerçeve üzerine gerilmiş tekstiller: monte edilmiş bir nesne hala yerinde ve sabit gözükebilir ancak en ufak bir dokunuş ayrılmasına sebebiyet verebilir (bakınız bölüm 8.4.4),

- Boya katmanları veya pigmentleri tekstile yapışkanlık özelliğini kaybetmiş olan boyanmış ve baskılı tekstiller: bunlara üzerinde yaldız ve mum(wax) bulunan tekstillerde dahildir (batik). Bu tip nesnelere tozunun alınması boyanın, pigmentin, yaldızın veya wax partiküllerinin çıkmasına sebep olur.
- Arkeolojik tekstiller: arkeolojik tekstil parçalarının tozunun alınması gerekli olmamalıdır ve bu tip tekstillerin bir saklama alanı veya sergide tozsuz alanda tutulması mümkündür. Arkeolojik tekstiller mümkün olduğunca az taşınmalıdır.
- Zayıf durumdaki tekstiller: bunlara gevrekleşmiş tekstiller ve çok fazla deliği bulunan tekstiller dahildir.
- Katlar halinde olan ve artık ana örgüye güvenli bir biçimde bağlı olmayan tekstiller (katları kolaylıkla ayrışabilen)
- Yapışkan hal almış olabilecek plastikten mamul kıyafet ve aksesuarlar
- Örneğin tüyler (kanat) gibi farklı malzemelerden yapılmış nesnelere her tür malzemenin farklı bir işlem gerektirmesi sebebiyle bir konservatör tarafından temizlenmesi gereklidir.

4.2 Tozun temizlenmesi

Tekstillerdeki tozun temizlenmesi için birçok yöntem bulunmaktadır. Uygulanacak işlemin seçimi temizlenecek olan nesnenin hasar görülebilirliğine ve durumuna bağlıdır. Mekanik temizleme uygun olabilir, örneğin uygun güçte elektrik süpürgesi ile temizleme – en düşük ayar masa üzerindeki bir kağıt parçasını masadan kaldıracak kadar olmalıdır. Birden fazla küçük, taşınması kolay ve düşük emiş gücüne sahip müze için üretilmiş elektrikli süpürgeler piyasada satılmaktadır. Faydalı nozül parçaları uzun ve ince uzantılar içermekte olup aynı zamanda geniş ve düz uzantıları ve yumuşak tüy fırça aparatları bulunmaktadır. Farklı ebatlardaki ve farklı sıklıktaki fırça setleri de aynı zamanda faydalıdır. Kozmetik ve tıraş amaçlı olarak kullanılan fırçalar hacimli ve yumuşak olmaları sebebiyle bunun için kullanıma uygundur. Fırçanın uygunluğunu test etmek için fırçayı elinize basitçe sürünüz; eğer yumuşak bir uyandırıyor ve tüylerinizi çekmiyor ise bu fırçalar kullanılabilir.

Elektrikli süpürge ile temizlemenin iki temel prensibi bulunmaktadır: birincisi süpürge ile tekstilin direkt temasıdır; ikincisi ise doğrudan temas etmesinden kaçınılmasıdır. Doğrudan temas yalnızca örneğin halılar, kaplama kumaşlar ve perdeler gibi sağlam tekstil parçalarının temizliğinde kullanılabilir. Elektrik süpürgesine kumaşın emilerek çekilmesinden kaçınmak için, tekstilin üzerine yarı geçirgen bir bariyer katman veya elek veya örgülü kumaş konulmalıdır. Bu katman aynı zamanda nozül ile tekstil arasındaki friksiyonu da azaltacaktır. Sinek tellerinin yapıldığı malzeme gibi bir malzemedan yapılmış plastik elek çok faydalı olacaktır. Geniş ve düz uçlu bir nozül tercih edilir.

(Tarihi iç mekânlardaki) katmanlı halılar en iyi bunların sarılarak üst kısmı dışa bakar biçimde elektrik süpürgesi ile temizlenebilir. Böylelikle katı açılır ve kolaylıkla temizlenebilir. Düz tekstiller de (boyasız veya aplikesiz) iyi durumda olmaları şartıyla aynı zamanda süpürgeyle temizlenebilir. Bunlar temiz ve düz bir yüzeye serilmelidir. Düşük emiş gücü ile ve ince bir tel örgü bariyeri ve küçük bir uç kullanılarak temizlenmesi tercih edilir.

Tüm üç boyutlu tekstiller ve nesnelere nozül ile tekstil doğrudan temas ettirilmeksizin yüzeyinin üst kısmından tutularak temizlenmelidir; tekstilin nozül sebebi ile zarar görmesi riski yüksektir. Tozun temizlenmesi için en etkili yollardan biri uygun bir fırçanın yüzeye elektrikli süpürgeye ağzına doğru sürülmesi ve çıkan tozun birkaç santimetre yukarıda tutulan süpürge ucu tarafından çekilmesinin sağlanmasıdır. Süpürgeye emiş gücü tekstili yerinden kaldırmayacak şekilde ayarlanmalıdır. Nozülün ağzına renksiz bir parça gazlı bez veya ağ yapılı bir kumaş tutturulmalıdır. Toz ve lifli malzemeler bu kumaş parçası üzerinde birikecek ve nesne üzerinden neyin çekildiğine dikkat edilebilme imkânı sağlayacaktır. Eğer nesneye ait çok fazla iplik veya başka malzeme çekiliyorsa [boya partikülleri gibi] bu şekilde temizliğin bırakılması doğru olacaktır. Bu yöntemin kullanılmasıyla, bariyer teşkil eden kumaşın üzerinde biriken toz ve kirin daha fazla incelenmek üzere toplanmasına veya tam olarak neyin temizlendiğinin kanıtı olarak saklanmasına imkân tanır.